

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2014. május 5.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA**

Figyelem!

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

Nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor

Ady Endre: *A fehér lótzuszok*

Vén, bűnös, mély lelkemből néha
Csodálatos forróság buzog,
Mint bús mátkák éjjel sírt könnye
S íme, kinyílnak hirtelen
Csúf tükrén a fehér lótzuszok.

Mese-madarak arany-szárnyal
Verik meg a tajtékos vizet
S én érzem, hogy lelkem virágozik,
Hogy nagy, áldott gyermek vagyok,
Buzgok, vágyok, feledek, hiszek.

Láp-lelkem mintha kristály volna,
Naiv, szép gyermek-mesék hona
Kacsalábon forgó kastéllyal
És benne minden hófehér,
Tündér-varázs, édes babona.

Fehér gondolatok, virágok
Terülnek el. A sáros habok
Mintha olvadt ezüst lennének
S én pedig forrón, lihegőn
Kedves, szent, tiszta élet vagyok.

Fehér lótzuszok tündökölve
Hajbókolnak a nyári Hold előtt.
Ilyenkor alkony van s fürödnek
Lelkemben a pillanatok,
Szépségek, tervek, fény-testű nők.

S végigborzol egy utca-szélvész
S én mindent megint látok, tudok.
Csikorog a láp fagyos mélye,
Voltak és ismét nincsenek
Virágim, a fehér lótzuszok.

Forrás: Ady Endre: *Összes versei*. Szépirodalmi Kiadó. Budapest. 1980, I, 214-215.

Amennyiben a vizsgázó a feladatokban az előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.

---

1. Ady Endre versesköteteiben a költemények ciklusokba rendeződnek. A *fehér lótoszok* a *Hideg király országában* című ciklusban kapott helyet.

a) A költeménynek melyik sora létesít közvetlen kapcsolatot a cikluscímmel? Idézze!

„Csikorog a láp fagyos mélye” / „Kacsalábon forgó kastéllyal” / „Naiv, szép gyermekmesék hona”

Adható 1, 0 pont. Helytálló teljes idézet 1 pont.

b) Milyen jelentések tulajdoníthatók a versben a hidegnek? Nevezzen meg legalább egyet!

öregség / kiábrándultság / bűn / hitetlenség / lemondás / kiégettség / érzéketlenség / lélektelenség

Adható 1, 0 pont. Helytálló válasz 1 pont.

c) A 'hideg király országa' szókapcsolat atmoszférája egy olyan műfajt idéz föl, amely a vers szövegében is szerephez jut. Melyik ez a műfaj?

mese / gyermekmese / népmese / műmese

Elfogadható még: bármilyen egyéb mese műfaji változat megnevezése, továbbá mitológiai történet

Adható 1, 0 pont. Helytálló válasz 1 pont.

2. Jellegét tekintve a „fehér lótoszok” szókép az allegória és a szimbólum határán helyezkedik el. Milyen sajátossága kapcsolja az allegóriához, és mennyiben közelít a szimbolista poétikához? Említsen egy-egy jellegzetességet! A sajátosság megnevezése mellett válasza rövid, egy-két mondatos kifejtést is tartalmazzon!

Lehetséges válaszlemek például:

a képi és fogalmi sík viszonyának szembeállítása

- az allegóriára jellemző sajátosság, hogy a vers szövege egyértelműen megnevezi a képi sík fogalmi megfelelőjét: virágok = fehér gondolatok
- a szimbólumhoz az közelíti a vers központi szókéjét, hogy a definitív megnevezés ellenére a vers szövege részben mégis a sugalmazásra épül

a jelentésrétegekről szóló szembeállítás

- a lótosz olyan jelentést is hordoz, amely tradicionálisnak tekinthető, azaz nem egyéni képalkotásra alapszik
- a lótosz a költeményben többjelentésűvé válik, hiszen a tisztaságot, a szépséget, az elragadtatottságot, az életörömet, a hitet stb. egyaránt jelöli

A képi és fogalmi sík viszonyának szembeállítására épülő kifejtések 2-2 pontot érnek.

A jelentésrétegekről szóló szembeállítások is 2-2 pontot érnek.

Elfogadható a fenti szempontok más megjelenítése, aránya is.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont a közlés tartalmi minősége szerint.

---

3. Határozza meg egy-egy szinonim kifejezéssel az alábbi szavak jelentését!

mátka	menyasszony / vőlegény / valakinek a jegyese / ara
hajbókol	hajlong / alázatosan hízeleg / hódol

Adható **2, 1, 0** pont. Egy szóhoz egy helytálló szinonim kifejezés 1 pont.

4. Ady költészetében gyakran fordul elő a halmozás alakzata. Idézzon egy-egy példát *A fehér lótuszok* szövegéből a táblázatban szereplő változatokra!

melléknév halmozása	Vén, bűnös, mély / Kedves, szent, tiszta
ige halmozása	Buzgok, vágyok, feledék, hiszek
főnév halmozása	Szépségek, tervek, fény-testű nők

Adható **3, 2, 1, 0** pont. Egy helytálló példával kitöltött sor 1 pont.

5. Ady műve visszautal az európai irodalmi hagyomány egyik közismert alapművére. Az alábbi idézetben a szóban forgó szöveghely olvasható.

Hosszu kilenc napon át hányódtam a szörnyü viharban
sokhalu tengeren át; tizedik nap végre elértünk
partja elé a virágot-rágó lótuszzevőknek.
Ott szárazra kiléptünk és vizet is meritettünk,
majd lakomához láttak a társak a fürge hajóknál.
[...]
két embert kiszemeltem, a hírnök harmadikul ment.
Mentek, s elkeveredtek azonnal a lótuszzevőkkel,
kik nem terveztek számukra gonosz veszedelmet,
ámde megízleltették velük a jóízü lótszst.
És közülük ki a mézédés termést meg is ette,
már nem akart hírt adni nekünk, nem akart hazatérni,
ott kívánt az örökre maradni a lótuszzevőknél,
egyre a lótszst szedni, feledve a szép hazatérést.
Őket, sirtak bár, a hajóra vezettem erővel,
és evezőpad alá lekötöztem a görbe hajókon;
többi derék társammal utána parancsamat adtam,
hogy mind szálljon a fürge hajókra sietve, nehogy még
más is egyék közülük lótszst s hazatérni feledjen.

a) Nevezze meg a művet!

(Homérosz) *Odüsszeia*

Adható **1, 0** pont. Csak a cím pontos megnevezéséért, leírásáért (*Odüsszeia*) jár 1 pont.

b) Milyen versformában íródott a költemény?

hexameter

Adható **1, 0** pont. Helyes megnevezés 1 pont.

c) Nevezze meg a sor jellegadó verslábát, és adja meg a versláb képletét!

daktilus(z) / dactilus: — U U

Adható **1**, 0 pont. 1 pont akkor adható, ha a megnevezés és a képlet is helyes.

d) Bár Ady versében nincs szó lótuzeveéról, a klasszikus szöveg olyan jelentést kapcsol a lótuzevirághoz, amely Ady versében is visszaköszön. Mi ez az ismétlődő elem?

Ady verse megörzi a lótuze és a felejtés összekapcsolását: „*feledve a szép hazatérést*” → „*feledék*”.

Adható **1**, 0 pont. Helytálló tartalmú válasz 1 pont.

6. Ady költeményének lírai énje és a fenti (5. feladat) idézetben megszólaló szereplő eltérően viszonyul a 'lótuze' által megtestesített lelkiállapothoz. Fejtse ki, miben áll ez a nézőpontkülönbség! Összevetése legalább 2-2 tartalmi elemre épüljön!

Lehetséges válaszelemek:

- az idézetben megszólaló szereplő / Odüsszeusz a lótuze kíváltotta felejtésre és boldog önkívületre veszélyes jelenségként tekint
- olyan akadályt lát a lótuzezevésben, amely legfőbb céljukat, a hazatérést fenyegeti
- a lótuzezevésbe feledkező társak eufóriáját egyfajta természetellenes révületnek, betegségnek tartja, mellyel a higgadt józanságot és cselekvőképességet állítja szembe

- az Ady-vers lírai énje ugyanakkor semmire sem vágyik jobban, mint a lótuze által jelképezett eufóriára és önfeledtségre
- értékrendjében ez a lelkiállapot minden mást megelőz
- ugyanakkor átélését egyfajta illúzióként értelmezi

- az idézetben megszólaló szereplő / Odüsszeusz és a vers lírai énje egyaránt illúziókat tartja a lótuze hatását, de míg előbbi károsnak tekinti, utóbbi arra vágyik, hogy hatása alá kerüljön

Adható **4, 3, 2, 1, 0** pont a tartalmi elemek száma és szövegszerű kifejtettsége, minősége szerint.

7. A lótuze annak a francia költőnek egyik jelentős versében is fontos szerephez jut, akinek lírája Ady költészetére a legnagyobb hatást gyakorolta.

Ám ha nyakunkra hág végül a Gladiátor¹,
megint remélhetünk, kiáltva: Vár az út!
S mint mikor kínai vizekre vont a bátor
vágy, s néztük a habot, s a szél hajunkba fűtt,

megyünk majd: vár reánk az Árnjak Óceánja²,
s mint ifjú utasé, szívünk friss lesz s vidám.
Hallga! figyeljete az édes, bús danára,
ezt zengi: „Erre mind, aki enni kíván

lótuze, mely illatos! Csodák gyümölcszüretje,
amelyre szívetek éhes, itt vár csupán,
jertek, halk s különös mámorral a szívekre
csak itt vár a soha nem szűnő délután!”

---

¹ Gladiátor: a megállíthatatlan idő

² Árnjak Óceánja: a Halál.

S a kísérteti hang mind ismerősebb s hívebb,
 holt Pyladeseink³ karja tárul ki ránk,
 „Elektrádhhoz evezd! itt megfrissül a szíved!” –
 zengi a nő, kinek térdét csókolta szánk.

(Tóth Árpád fordítása)

a) Nevezze meg a szerzőt!

(Charles) Baudelaire (*Az utazás*)

Adható **1, 0** pont. A vezetéknev helyes megnevezése, leírása (Baudelaire) 1 pont.

b) Nevezzen meg további három klasszikus modern francia költőt!

Elfogadható válaszok:

- Baudelaire kortársai, illetve az 1850-es évek után fellépő francia költők köréből, pl. Verlaine, Rimbaud, Mallarmé (esetleg Lautréamont, Jammes, Apollinaire, Valéry, Éluard)

Adható **3, 2, 1, 0** pont. Minden helyes megnevezés (vezetéknév) 1 pont.

Az a) és a b) részfeladatban Baudelaire nevére csak egyszer adható pont.

c) A fenti szövegben a lótuszzevés olyan jelentésréteggel rendelkezik, amely sem Ady versében, sem az 5. feladatban olvasható részletben nem jelenik meg. Mi ez az új értelem? Válaszát támassza alá a fenti szövegből vett idézettel és ennek rövid, legalább 2 érdemi elemet tartalmazó kommentálásával!

Lehetséges válaszelemek:

- az új értelem: az idézett szövegben / Baudelaire művében / *Az utazás* című alkotásban a (lótuszzevés általi) felejtés örömteli eseménye a halálban válik lehetségessé

- a „*ha nyakunkra hág végül a Gladiátor*” tagmondatban az állítmány, az időhatározó és az élet-halál harcot folytató gladiátor említése egyaránt erre enged következtetni

- az „*Árnyak Óceánja*” kifejezés a halál birodalmaként értelmezhető, hiszen irodalmi toposz a holtakat árnyakként említeni

- a „*kísérteti hang*” jelzős szerkezet azt jelzi, hogy a hívó hang a holtaké, míg a „*holt Pyladeseink karja tárul ki ránk*” sor, a halott barát viszontlátását vetíti előre.

Adható **3, 2, 1, 0** pont a helytálló idézet megléte és a kommentálás tartalmi minősége szerint.

Az új értelem megnevezésére adható 1, 0 pont.

Legalább 1 idézet helytálló magyarázattal 2, 1, 0 pont.

8. A fehér lótuszok szövegét *Az Illés szekerén* című Ady-kötet tartalmazza. E kötet előhangja *Az Úr Illésként elviszi mind...* kezdetű költemény.

Fejtse ki négy-öt mondatban, milyen hasonlóság fedezhető fel az előhangbeli Illés-nép, illetve *A fehér lótuszok* lírai énjének lelkiállapota között! Válaszában legalább 4 érdemi, tartalmi, nyelvi-stilisztikai elemre hivatkozzon!

³ Pylades (Püladész) Elektra fivérének, Oresztésznek társa, kísérője, később Elektra férje. Elektra és Oresztész Agamemnon és Klütaimnéztra gyermekei, akik anyjuk megölése miatt bosszút álltak apjukon.

Az Úr Illésként elviszi mind...

Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sujt és szeret:
Tüzes, gyors sziveket ad nekik,
Ezek a tüzes szekerek.

Az Illés-nép Ég felé rohan
S megáll ott, hol a tél örök,
A Himaláják jégcsucsain
Porzik szekerük és zörög.

Ég s Föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.
Gonosz, hűvös szépségek felé
Száguld az Illés szekere.

Szivük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk föl kacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap.

Lehetséges válaszlelemek:

- mindkét vers a tudás és a hit (a tudás és a vágy, az értelem és az érzelem) ellentmondásában látja az emberi személyiség legalapvetőbb belső konfliktusát
- ez a feloldhatatlannak tetsző belső feszültség határozza meg az Illés-nép és a lírai én léthelyzetét
- további párhuzam az idézett szöveghelyek között, hogy a kiábrándulásként felfogott tudáshoz mindkét esetben a fagy képzete társul
- az *Úr Illésként elviszi mind...* kezdetű költemény két toposzszerű metonímia segítségével jeleníti meg értelem és érzelem, értelem és hit konfliktusát
- az érzelem tradicionális jelölője a szív, ahogy az értelemé az agy
- *A fehér lótoszok* szövegében egyes szám első személyű, halmozott igei állítmányok jelölik az ellentétes lelki tartalmakat: „*Buzgok, vágyok, feledék, hiszek.*”, illetve „*S megint mindent látok, tudok*”
- a sorvégre helyezett igék (hiszek, tudok) e halmozásos szerkezetek lehangsúlyosabb elemének tekinthetők

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont az érdemi válaszlelemek száma és tartalmi minősége szerint.
Szövegszerűen megfogalmazott, értékelhető közléselemenként 1 pont.

---

9. Melyik Ady-versből származnak az alábbi idézetek? Nevezze meg pontosan az azonosított alkotás címét!

a)

Lámpás volt reszkető kezemben
És rongyolt lelkemben a Hit
S eszemben a régi ifjuság:
Éreztem az Isten-szagot
S kerestem akkor valakit.

A Sion hegy alatt (elfogadható: *A Sion-hegy alatt*)

b)

Vad indák gyűrűznek körül,
Míg a föld alvó lelkét lesem,
Régmúlt virágok illata
Bódít szerelmesen.

A magyar Ugaron (elfogadható: *A magyar ugaron*)

c)

Vád nélkül szétekintgetek
Majd vertségek és diadalmak
Földjén, hogy a kaoszból
Harsos igét halljak,
vagy harsos igét én hallassak.

Mag hó alatt

d)

Csupa vérzés, csupa titok,
Csupa nyomások, csupa ősök,
Csupa erdők és nádasok,
Csupa hajdani eszelősök.

Az eltévedt lovas

e)

Vagyok egy ágban szabadulás, béklyó,
Protestáló hit s küldetéses vétó:
Eb ura fakó, Ugocsa non coronat.⁴

Hunn, új legenda

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont. Minden helyes, a teljes címet megnevező válasz 1 pont.

A névelő tévesztése nem jár pontvesztéssel.

10. Ady költészetében gyakoriak a kötőjellel összekapcsolt, távoli jelentéseket egybefogó fogalmak. Keressen egy példát a jelzett egyéni szóalkotásra *A fehér lótzsok* szövegéből, majd legalább 3 tartalmi elemmel indokolja választását a példa értelmezésével!

a) példa: mese-madarak / arany-szárny / lép-lelkem / tündér-varázs / fény-testű (nők) / utca-szélvész

Adható 1, 0 pont. A helytálló példa 1 pont.

---

⁴ A latin mondat jelentése: Ugocsa nem koronáz!

b) értelmezés, indoklás:

A lehetséges indoklás általános tartalmi elemei:

- a művészi nyelvhasználat egyik legfontosabb jellemzője, hogy Ady átalakítja, módosítja a nyelvi jelek hagyományos rendszerét és készletét (pl. *mese-madarak*, *tündér-varázs*)
- új összefüggésbe állítja a szavak jelentését, ha sajátosan egyéni ízű vagy összetett gondolatot akar kifejezni (pl. *utca-szélvész*)
- kihasználja a kifejezések gazdag jelentés- és asszociációs körének lehetőségeit,
- új szavakat, kifejezéseket hoz létre (pl. *láp-lelkem*, *fény-testű*)

Adható 3, 2, 1, 0 pont a választott példa értelmezésének minősége szerint.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg egy vagy több szövegalkotási feladatot, az adott feladat(ok)ra kapott pontszáma: 0.
2. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldást értékelni kell.
4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A helyesírási hibapontok megállapításához a nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor és a szövegalkotási feladatok megoldásait együttesen kell figyelembe venni.
5. A jelölésben, valamint a helyesírási hibák pontozásában a mellékletben közöltek kell alkalmazni.

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Elérhető: 25 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
25-20 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témataratás igényesen megvalósul - meggyőző nyelvi, irodalmi tudás - ítélőképesség - kifejtett és lényegi állítások - meggyőző érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - világos gondolatmenet - logikus és jól tagolt felépítés - a globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul 	<ul style="list-style-type: none"> - egyértelmű - gördülékeny (pl. <i>választékos szóhasználat, pontos mondatszerkesztés</i>) - a feladatnak megfelelő nyelvi regiszter
19-10 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témataratás tulajdonképpen megvalósul - nem eléggé meggyőző nyelvi, irodalmi tudás - az állításokat nem kellően alátámasztó példák, érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - tévesztés a szerkezeti egységek arányában - logikai hiányok 	<ul style="list-style-type: none"> - a szókincs nem elég árnyalt - kisebb mondatszerkesztési hibák - nyelvi-nyelvtani hibák (pl. <i>egyeztetés, vonzat</i>)
9-1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témataratás nem elég igényes (pl. <i>általánosságok, önisméltés, tévedések</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - a főbb gondolatok nem különülnek el egymástól (pl. <i>összefüggésbeli hiányosságok</i>) - kirívóan rövid terjedelem 	<ul style="list-style-type: none"> - szegényes szókincs - igénytelen mondathasználat - a hangvétel nem megfelelő (pl. <i>élőbeszéd-szerű pongyolaságok</i>) - gyakori nyelvi-nyelvtani hiba

Egy mű értelmezése

Olvassa el figyelmesen, majd értelmezze Pilinszky János költeményét! Mutassa be a költő beszédmódjának sajátosságait, az ismétlések és a versmondattan szerepét a szöveg jelentésének megteremtésében!

Pilinszky János: *Egy arckép alá*

Kihűl a nap az alkonyi grafitban.
Tágasságával, mélységeivel
a néma tenger arcomba világít.
Öreg vagyok. Nem hiszek semmiben.

Öreg vagyok, lerombolt arcomon
csupán a víz ijesztő pusztasága.
A szürkület gránitpora. Csupán
a pórusok brutális csipkefátyla!

Hullámverés. Aztán a puha éj
boldogtalan zajai. Vak rovar,
magam vagyok a rámsötétedő,
a világárva papundekliban.

És egyedül a feneketlen ágyban.
És egyedül a párnáim között.
Magam vagyok az örökös magányban.
Akár a víz. Akár az anyaföld.

(1957)

Forrás: Pilinszky János összes versei. *Harmadnapon* (1946-1958). *Egy KZ láger falára*. Osiris Kiadó. Budapest. 1996, 56.

mek.oszk.hu/01000/01016/01016

Lehetséges tartalmi elemek:

- a cím és a kontextus nyitva hagyja a beszélő alany azonosításának lehetőségét: szerepvers vagy önportré; beleélés egy helyzetbe vagy általános példázat a semmi ellen
- vezérszólam a beszélő állapotának, életérzésének kibomlása („*öreg vagyok*”, „*magam vagyok*”, „*egyedül*”), melyet végül az „*örökös magányban*” szintagma összegez; ehhez az élményhez rendelődik a képvilág, a tárgyi motívumsor
- a költői eszköztár (pl. a szókincs) redukált; ugyanakkor a választott elemek szemantikai bővítése fokozza a vizualitást; a szöveg folyamatában a redukált mondatok is, a fogalmak is egyre telítettebbek szemantikailag
- a redukált (kihagyásos-hiányos vagy egyszerű) mondatok elliptikus egymásutániségében (vagy kötőszavak nélkül, vagy nyomatékosan laza kapcsolódással) az önálló, izolált kijelentésszerűség dominál (14-szer a ’pont’ a mondatzáró írásjel, egyszer a felkiáltójel); a modalitás is a statikusság, mozdulatlanság, változás nélküliség hatását kelti
- ez a mondatszerkesztettség is adekvát az alapélménnyel, szemléletmóddal – az egzisztenciális magány, üresség állapotát, alapélményét, a lét abszurditásának lehetséges élményét tárgyiasítja és tágítja ki a mű a motívum-visszatérés és -variálás módszerével, illetve sajátos szövegszerkesztési technikával
- a visszatérések nyomatékos alakú ismétlődések (*öreg vagyok; csupán; magam vagyok; és egyedül*), illetve szinonimák a szöveg fogalomkörében (*alkony, szürkület, puha éj, sötétedő; grafit, gránitpor; tenger, víz, hullámverés; tágasság, mélység, pusztaság, feneketlen*), értékvesztettséget mutató igekötőiben (*kihűl, lerombolt*); negatív minőségeket kifejező mellékneveiben (*néma, ijesztő, brutális, boldogtalan, vak*)

-
- az 1. vsz. természeti jelenségeinek értékcsökkenése és végtelenné tágítása látszólag ellentétes a „világít” ige jelentésével, de az inkább erősítő szerepű: az elvont, tárgyias leírás belső állapotrajzzá válik (birtokos személyjellel: *arcomba*); a létigés tömondat („*öreg vagyok*”) magyarázat: nem életkorról, hanem egy létérzésről szól
  - a 2. vsz. az „*öregség*” léthelyzetének tartalmát bontja tovább kizárólag variációs ismétlő elemekkel; a megismételt „*csupán*” (mód- és állapothatározó szó) fokozza, pontosítja és tágítja a negativitást: *arc – lerombolt, tenger – ijesztő pusztaságú víz, alkonyi grafit – szürke gránitpor, az arcon a pórusok brutális csipkefátylát mutatja*;
  - a 3. versszakban az 1. és a 2. strófa tételmondatának („*öreg vagyok*” tömondat) alanya (a melléknév helyett) egy állapotkifejező visszaható névmás: „*magam vagyok*”
  - ez kizárja az életkorral magyarázó értelmezési lehetőséget és a „*világárva*” egyéni összetétellel tágítja a jelentéskörét
  - a 4. vsz. 1-2. sorának hiányos mondatai az „*és egyedül*”, a 3. sor bővített mondata a „*magam vagyok – örökös magányban*” ismétlésére épülnek; a főnevesült *magány*, illetve (a *magam* névmás helyett) az *egyedül* határozószó állító szerepben kifejezi mind a lírai alany, mind az egész világ és az örök őselemek magányos létezését; az ismétlések nyomatékosítanak, elmélyítik az egzisztenciális tapasztalatot, kitágítják a dimenziókat (térben és időben; „*feneketlen*”, „*örökös*”); a *víz* és az *anyaföld* képzetei ezt az időtlen és egyetemes élményt teljesítik ki;
  - a megmintázott portré külső közegét a csend, sötétség és a víz-képzetek (*hullámverés, néma tenger*) adják; a személyiség is tárgyiasul: képi centrum a „*vak rovar a világárva papundekluban*”, e metafora a végletes magány egyik képi megjelenítése (a „*vak rovar*” még a felsorolás része, de a következő sorban már a megszólaló azonosítója: „*magam*”) – ezek az abszurdig vitt szélsőséges bezártság Kafkát idéző motívumai és atmoszférája;
  - a mű az egyedüllét víziószerű képe; „a magány portréverse a bezártság élményét univerzálissá tágítja” (Fülöp László)

Esetleges utalások a *Harmadnapon* c. kötetre (1958)

- 34 alkotást tartalmaz 12 év versterméséből (1946-1958); két ciklusba rendeződik (*Senkiföldjén*, 15 mű az 1950-es évek elejéről; *Egy KZ-láger falára*, 19 mű az 1954-58 közötti időszakból)
  - alapélménye a magány, a szorongás, a kivetettség, idegenség
  - kulcsmotívumok: pl.: *folyosó, ketrec, gödör, kő, homok, fal, léc, kerítés, föld; csupasz, árva, hideg, üres, fáradt; árvaság, mulandóság, pusztulás, örökös sötét, éjszaka, árnyék*;
  - poétikai kulcsfogalmak pl.: a vallomásos lírikusi költői magatartás eltűnése; objektív nézőpont kialakítása; tárgyiasság, személytelenítés; általánosítás; egyetemesítés;
  - esetleg hivatkozott más művek: *Mire megjössz, Senkiföldjén, Ama kései, Harbach 1944, Francia fogoly, Ravensbrücki passió, Harmadnapon, A szerelem sivataga, Apokrif, Négysoros*
-

REFLEKTÁLÁS EGY JELENSÉGRE

Elérhető: 20 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témához tartozó ismeretek alkalmazása - ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása - személyes álláspont megfogalmazása - kifejtett állítások - releváns, a feladat elvárásainak megfelelő példák, hivatkozások - helytálló, meggyőző érvek 	<ul style="list-style-type: none"> - világos, átgondolt, meggyőző gondolatmenet - logikus és jól tagolt felépítés - a globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul 	<ul style="list-style-type: none"> - egyértelmű - gördülékeny (pl. választékos és szabatos szóhasználat, pontos mondat szerkesztés) - a feladatnak megfelelő nyelvi regiszter
14–10 pont	<ul style="list-style-type: none"> - a témához tartozó ismeretek nem kellő mélységűek vagy alaposak - a személyes álláspont hiányzik - az érvek nem mindig támasztják alá kellő mértékben az állításokat - előfordulnak felületes kijelentések 	<ul style="list-style-type: none"> - a gondolatok közötti összefüggés nem mindig világos - szerkezeti aránytalanság (pl. fontos dolgok elválasztása lényegtelenebbtől) 	<ul style="list-style-type: none"> - a szókinccs nem elég árnyalt - kisebb mondat szerkesztési hibák - helyenként nyelvi-nyelvtani hibák (pl. egyeztetés, vonzat)
9–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - általánosságok - ismétlések - tárgyi tévedések - kevéssé meggyőző állítások, példák, érvek - önálló vélemény hiánya vagy felületessége - az író „elvész” a dolgozatban 	<ul style="list-style-type: none"> - a főbb gondolatok nem különülnek el egymástól (pl. összefüggésbeli hiányosságok) - homályosság a részek összefüggésében - kirívóan rövid terjedelem 	<ul style="list-style-type: none"> - szegényes szókinccs - igénytelen mondat-használat (pl. dagályos, túl egyszerű, azonos szerkezetű) - a hangvétel nem megfelelő (pl. előbeszéd szerű pongyolaságok) - gyakori nyelvi-nyelvtani hiba

Reflektálás egy jelenségre

Olvassa el figyelmesen Szakonyi Károly író, színpadi szerző saját alkotói gyakorlatáról szóló gondolatait! Valóban összefügg-e téma, tartalom a műnem vagy a műfaj megválasztásával? Fejtse ki véleményét a szövegben felvetett kérdésről! Kifejtésében hivatkozzon legalább három irodalmi példára!

„Az kétségtelen, hogy nem lehet erőszakot elkövetni egy-egy témán, hogy legyen belőle próza vagy dráma. Valószínűleg nehéz még saját magamnak is nyomon követni, de már úgy születnek meg a gondolatok is, hogy eleve dialógusokban vagy helyszínekben gondolkozik az ember. Persze ugyanazt a világot ábrázolja az ember prózában is, de van, hogy kikívánkozik a drámai forma. [...] A novella az egyik legveszedelmesebb csúszda a dráma felé.”

Forrás: *Szépirodalom-e a dráma?* Szakonyi Károly Spiró Györggyel és Szörényi Lászlóval beszélget. *Szcenárium*. A Nemzeti Színház művészeti folyóirata. 2013. október. 25-26. o.

Lehetséges tartalmi elemek:

A feladat sikeres megoldása 3 kifejtett és értelmezett példát igényel. A példák hiánya jelentősen csökkenti a kifejtés tartalmi minőségét. (Például: egyetlen példa említése nélkül kizárt a legfelső értékelési ponttartomány [20-15 pont] elérése.)

- az idézett gondolat arra utal, hogy a szerző az őt foglalkoztató tárgyhoz / témához / életjelenséghez, élethelyzethez, problémavilághoz általában tudatosan keresi meg az azt legjobban megjelenítő műfajt
- *A novella egyik legveszedelmesebb csúszda a dráma felé* kijelentés utal egyúttal a hagyományos novella általánosan elfogadott műfaji jellemzőire, pl. az összetettebb történetstruktúrára, a drámaiságra, a csattanóra, arra, hogy a novella képes az egész emberi sorsot egyetlen pontba sűríteni
- már Arisztotelesz (*Poétika*) is megkülönböztette az eposzírás, a tragédiaköltészet, a komédiáírás, a dithürambosz-költészet eltéréseit, mely szerint ezek abban különböznek egymástól, hogy más eszközökkel, más témát és más módon utánoznak
- bizonyos témák, tartalmak bizonyos műfajokat kívánnak (pl. társadalmi tablót nem lehet bemutatni rövid elbeszélő költeményben, de be lehet mutatni a nagyepikában, regényben, regényciklusban, így pl. történelmi regényben, családregegyben, fejlődésregényben)
- a sokszereplős, bonyolult történetek számára szűk az elbeszélés / a novella kerete, erre alkalmasabb a regényforma (pl. Jókai: *Az arany ember*)
- már a 19., de főként 20. századi magyar prózában és a modern világirodalomban is polgárjogot nyertek s új teret hódítottak meg a novellát redukáló kis prózaformák, a rövid, szükséztű írások
- a rövidpróza átalakuláshoz vezet/het minden további elem esetében, pl. a témaválasztás, a motiváció, a szereplők megválasztása, jellemzésük (pl. Kosztolányi, Örkény, Maupassant, Csehov, Kafka)
- a mai olvasók 'rövidség', elhagyás, sűrítés iránti igényére érzett rá Örkény István az 'egyperces' műfajával
- izgalmas kérdés, hogyan tudnak néhány soros elbeszélő szövegek bonyolult tartalmakat sűríteni, hogyan váltak alkalmassá arra, hogy a létélményt az átfogó epikai tekintet helyett a pillantásba foglalják, a történetet a helyzetben összpontosítsák, miközben az időkitérést a pillanatra korlátozzák
- a magasztos tárgy irodalmi kifejezésére igen alkalmas / kanonizált / elfogadott műfaj az antikvitástól a 21. századig az óda (Pl. Horatius: *Melpomenéhez*, Keats: *Óda egy görög vázához*, József Attila: *Óda*)
- a témák és műnemek, műfajok találkozásában meghatározó lehet a korban uralkodó stílusirányzat, a kordivat, az egyes korok újabb olvasói rétegét megszólító műfaj (pl. a levélregények nagyon divatosak voltak a szentimentalizmus korában (Goethe: *Az ifjú Werther szenvedései*), a dal igen közkedvelt volt a romantika korában (Heine: *A dal szárnyára veszek*, az SMS-versek viszont a 20-21. századra jellemző alkotások (pl. Varró Dániel)
- az idő folyamán maguk a műfajok / műfaji keretek / műfaji elvárások / is módosulnak
- az alkotó által választott műfaj is meghatározhatja a tartalmat: pl. regényben lehetnek hosszúságos leírások, kitérők (pl. *Az arany ember*ben a Senki szigete vagy a rianás leírása), de a dráma pergő cselekményt kíván, a drámai műfaj nem engedi meg, hogy az író hosszú leírásokkal időzzön

- érinthető a műfajváltás kérdésköre is: egyes irodalmi műveknek lehet többféle műnemű / műfajú változata is: pl. Örkény István *Tóték* című kisregénye, drámája (Egyes olvasók/ értelmezők a kisregényt tartják sikeresebbnek, míg nagyobb hazai és nemzetközi nézői érdeklődés mutatkozik a színházi előadás, a dráma iránt)
- a más műfajú feldolgozás kifejezetten populárisá teheti az irodalmi művet (pl. Shakespeare *Rómeó és Júlia*, Victor Hugo *Nyomorultak* című regénye musicalként).

GYAKORLATI ÍRÁSBELISÉG

Elérhető: 15 pont

	tartalom	szerkezet	stílus, nyelv
15–11 pont	- megfelel a feladat által megkívánt kommunikációs helyzetnek - meggyőző, hiteles, életszerű - gondolatgazdag, ötletes	- megfelel az adott szövegfajta, műfaj normáinak	- megfelel az adott szövegfajta, műfaj normáinak
10–5 pont	- lényegében megfelel a feladat által megkívánt kommunikációs helyzetnek - az érvek, indoklások nem eléggé meggyőzőek	- az adott műfajnak megfelelő, de a normákból 1–2 elem nem teljesül - nincs félreértésre okot adó hiba	- az adott műfajnak megfelelő, de a normákból 1–2 elem nem teljesül
4–1 pont	- nem elégséges tartalmi indoklás (pl. <i>szegényes, nem életszerű</i>)	- formai hiba miatt nem alkalmas a kívánt cél elérésére (pl. <i>műfajtévesztés</i>)	- nyelvi-stiláris hiba miatt nem alkalmas a kívánt cél elérésére (pl. <i>tévedés a regiszter választásában</i>)

Gyakorlati írásbeliség

Az internet fejlődésének hatására – informatikai ismereteitől függetlenül – minden felhasználó előtt megnyílt a tartalomelőállítás lehetősége. Ez a jelenség új, társadalmi és kulturális szempontból egyre jelentősebbé váló netes műfajok létrejöttét és gyors elterjedését eredményezte.

Írjon a korosztályának szánt figyelemfelhívó vitaindítót egy magyaróra arra, miért kell a közösségi célú digitális írásbeliséggel (pl. nyílt enciklopédiák, blogírás, fórumozás) is foglalkozni az iskolában!

Formai elemek

- a címzettek megszólítása
- a megvitatásra, vitára felhívó nyelvi formák alkalmazása (pl. kérdések, felszólító módú igelakok)
- a vitaindító szerkezeti felépítése, arányossága
- elköszönés

Tartalmi elemek

- az érvek, indoklások tartalmi minősége, meggyőző ereje
- a digitális írásbeliségre, például a blogírásra jellemző fogalmak alkalmazása (pl. új írásbeliség, szerkesztett és szerkesztetlen szöveg, információcsere, interaktivitás, nyelvi viselkedés, helyesírás)

---

lehetséges utalások:

- a digitális írásbeliség egymástól tanulási (hálózati tanulás), közösségalkotási lehetőségeire
- a digitális írásbeliség munkavállalási/ továbbtanulási /kapcsolattartási jelentőségére
- a nyelvi, nyelvhasználati sokféleségre
- az önkifejezés, a nyelvi kreativitás lehetőségeire (pl. szókincs, szójátékok, sajátos fordulatok, elnevezések)
- ugyanakkor a közösségi hálózatban való részvétel normáinak megismerésére, alkalmazására
- a tartalomelőállítás révén a tudásmegosztás szerepére

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

Hiányzó bekezdés jele: fordított z-betű.

Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele

Szövegbeli hiány jele: √

Egyéb szövegalkotási hiba jele: -----

Tartalmi hiba: _____

Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.

Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: †→

Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: †↕

Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔

A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~~

Egybeírás jele: ⊔

Különírás jele: ⊘

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás, súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás, egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.

Az íráskép rendezetlen: –1 pont.

Pongyola ékezethasználata: –1 pont

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: –2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: –3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia, balatoni, adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly - j* tévesztése közhasználatú szótöbben és toldalékban, az *ly - j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i, budapest-bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
4. betűtévesztés

Központozási hiba (összesen maximum 5 pont – a hibák típusától és mennyiségétől függően)

1. mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 hiba 1 pont levonás)
2. egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 hiba 1 pont levonás)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótőben vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központozási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincse közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a vizsgázó saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15